

Walter Tonța
(Ulm/Germania)

Prestigiu, avuție, influență. Istoria familiei nobiliare Csekonics și a domeniului ei jimbolian

1. Introducere

În ciuda faptului că timp de 130 de ani istoria Jimboliei a fost strâns legată de familia Csekonics, puține vestigii amintesc azi de această familie atât de importantă odinioară. S-a păstrat, e drept, nu în stare originală, castelul vechi din centrul orașului, azi primărie, dar nici o placă memorială nu vestește istoria acestei clădiri impunătoare, care a fost odată reședința de bază a acestei vițe nobile. E drept că unei străzi, ce se chema până atunci „Eroul Călin”, i s-a atribuit în 1997 denumirea „Conte Csekonics”, rămâne însă un mister la care anume dintre cei doi conți Csekonics se referă numele străzii. Sau poate se ascunde sub această denumire reprezentantul cel mai de seamă al familiei, însuși generalul Iosif Csekonics, presupunându-se greșit că ar fi fost și el conte? Constrâns de împrejurări, osemintele celor trei magnați și ale altor membri ai familiei zac de câteva decenii în capela cimitirului romano-catolic din Jimbolia, pomeniți fiind doar de o lespede mare de marmură, montată în urmă cu câțiva ani pe fațada de nord a capelei și purtând inscripția „Gróf Csekonics családi emlékére” (În amintirea familiei conților Csekonics). În afară de aceasta, în sala Casei memoriale „Stefan Jäger” destinată personalităților jimboliene se prezintă succint și datele cele mai importante privind istoria familiei Csekonics.

Prezentarea de față se dorește a fi un act restitutor, în sensul de a reda istoriei locale un capitol pe cât de fascinant pe atât de luminos legat de familia Csekonics, de munca și realizările acesteia de-a lungul a trei generații. Ea relevă importanța și amploarea tematicii ce depășește cu mult îngustul cadru local, înscriindu-se deopotrivă în istoria regională bănățeană precum și în istoria agrară ungară.

Prima parte este destinată istoriei familiei Csekonics și aspectelor biografice. Expunerea scoate în evidență munca imensă și realizările exemplare ale generalului Iosif Csekonics și urmașilor acestuia, ascensiunea economică și socială a familiei, rolul acesteia în viața economică și politică a comitatului Torontal, influența ei considerabilă în capitala Ungariei și la Curtea de la Viena precum și sfârșitul unui capitol de succes din istoria agriculturii bănățene și ungare, ca urmare a primei conflagrații mondiale.

Domeniului jimbolian al familiei Csekonics i-a revenit de-a lungul deceniilor o importanță deosebită, fiind nu numai cea mai mare proprietate latifundiară din comitatul Torontal ci și un complex agroindustrial-zootehnic model, acesta numărându-se printre cele mai moderne moșii din Ungaria

acelor vremuri. Partea a doua a prezentării este dedicată domeniului cu caracter exemplar al familiei Csekonics.

Castelele și palatele familiei nobiliare, simboluri ale avuției și prestigiului acesteia, sunt prezentate în partea finală a lucrării.

Se pare că istoria viței nobiliare Csekonics și a domeniului ei jimbolian a dispărut din orizontul cercetării istorice. În ultimele șapte decenii s-a publicat puțin pe această temă. Pe de o parte, în România comunistă neamurile nobiliare și magnații unguri nu se încadrau în imaginea istoriografică oficială, dominată de lupta de clasă și de naționalism. Nobilimea era prezentată ca o clasă reacționară și exploatoare, purtătoare ale progresului fiind în concepția istorică marxist-leninistă doar muncitorimea și țărănimea. Pe de altă parte, de data aceasta însă din motive inexplicabile, ampla monografie a Jimboliei, editată în anul 1991 de Asociația Jimbolienilor din Germania, dedică un spațiu restrâns temei menționate. Doar informații succinte oferă și "Monografia orașului Jimbolia", publicată în 1995 în limba română de către Johann și Hans Vastag.

Prezentarea de față se bazează în mare parte pe literatură secundară, menționată în lista bibliografică de la sfârșitul lucrării. Informații suplimentare și aspecte noi poate oferi arhiva familiei Csekonics, păstrată în Arhiva comitatului Fejér din Székesfehérvár (Ungaria). Trierea și valorificarea celor trei metri liniari de acte rămâne o sarcină de viitor.

2. Familia Csekonics: biografiile și realizările a trei generații

2.1. Generalul Iosif Csekonics (1757-1824)

2.1.1. Originea, instrucția școlară și cariera militară

Iosif Csekonics s-a născut în anul 1757 la Kőszeg (în germană Güns), un orașel în vestul Ungariei, situat în comitatul Vas, la granița cu Austria. Tatăl său, Paul Csekonics, era de origine croată. Provenind dintr-o familie burgheză, acesta a studiat dreptul și a devenit jurist la Tabla districtuală din Güns. În 1753, împărăteasa Maria Terezia l-a ridicat în rândul nobilimii. Familia posedă câteva proprietăți funciare mai mici, înstărită însă n-a fost.

Cei doi fii ai familiei au îmbrățișat cariere diferite: Iosif una militară, iar fratele său Emeric una juridică.

Iosif Csekonics a urmat mai întâi cursurile gimnaziului iezuit din localitatea sa natală, după care a absolvit academia piaristă din Viena. Deoarece resimțea o înclinație deosebită pentru cai, nu și-a continuat studiile și a intrat în 1774 ca și cadet într-un regiment de cuirasieri, executând până în 1777 servicii comune și de subofițer. Anul 1777, când a fost avansat locotenent, marchează începutul unei cariere militare, încununată în cele din urmă cu rangul de general.

2.1.2. Fondator și comandant al hergheliei de stat din Mezőhegyes

Devenit căpitan în 1783, Csekonics este trimis cu ordin la serviciul de remontă. Din primul moment al serviciului său militar se dedicase fără răgaz și cu înflăcărare creșterii cailor, astfel încât munca sa asiduă și vastele sale cunoștințe în acest domeniu nu trecuseră neobservate la superiorii săi. Deja în 1784 Csekonics va prezenta împăratului Iosif al II-ea „Propunerile referitoare la măsurile ce urmează a fi planificate de către stat în vederea progresării și extinderii creșterii cailor de rasă în Ungaria”. Monarhul a aprobat aceste propuneri și a ordonat în decembrie 1784 înființarea unei herghelii militare. Cu coordonarea lucrărilor necesare (ridicarea construcțiilor, procurarea de armăsari și de iepe, angajarea personalului) a fost însărcinat căpitanul Csekonics. Herghelia a luat ființă la Mezőhegyes, la 60 kilometri la est de Seghedin, pe un teren de 42.000 de iugăre. Csekonics a fost numit comandant al hergheliei și al serviciului de remontă pentru întreaga Ungarie și Transilvania în 1785, fiind totodată avansat la rangul de căpitan major. În 1789 a fost înființată o filială a hergheliei la Bábolna, în apropiere de Győr, pe drumul Viena-Budapesta. Înființarea celor două herghelii a fost o realizare de excepție a lui Csekonics, care i-a adus nu numai o faimă imensă, ci l-a trecut chiar în legendă, pomenindu-i-se numele până în zilele noastre. Herghelia din Mezőhegyes – prima herghelie de stat din Ungaria și din întreaga monarhie habsburgică – va deveni una dintre cele mai mari herghelii din Europa.

Avându-se în vedere pe de o parte necesarul mare de cai al armatei chezaro-crăiești, iar pe de altă parte calitatea necorespunzătoare a remonterelor importate, importanța deosebită a hergheliei din Mezőhegyes consta în creșterea a trei noi rase de cai: Nonius, Gidran și Furioso-North Star. Cu rasa Nonius – un cal atotștiutor, care se preta de minune atât pentru cavalerie cât și pentru tracțiunea pieselor de artilerie – Csekonics a obținut un succes răsunător. Se poate afirma că în domeniul echitației armatei chezaro-crăiești, Csekonics a jucat la sfârșitul sec. al XVIII-lea același rol ca și Ferdinand Porsche în domeniul construcției automobilelor de cursă în prima jumătate a sec. al XX-lea. Numărându-se printre personalitățile marcante ale monarhiei habsburgice, nu-i de loc de mirare că este pomenit în orice enciclopedie mai vastă austriacă și maghiară deopotrivă.

Datorită faimei sale, i se deschideau toate ușile, astfel încât a reușit să obțină domeniul jimbolian. E drept că a agonisit de-a lungul anilor o avere frumoasă, ceea ce i-a și permis în cele din urmă cumpărarea moșiei în Banat. Putred de bogat însă, cum avea să fie peste decenii nepotul său Andrei, totuși n-a fost. Urmașilor le-a lăsat drept moștenire nu doar o avere considerabilă, ci mai ales un renume cum nu-l aveau alții, de care vor profita generațiile următoare ale acestei vițe nobile.

Hergheliile din Mezőhegyes și Bábolna, ambele luând ființă datorită demersurilor lui Iosif Csekonics, mai există și azi, numărându-se printre comorile naționale fără de seamă ale Ungariei.

2.1.3. Autor de carte de specialitate

În 1817, generalul Iosif Csekonics a publicat la Pesta cartea de specialitate „Principii practice privind creșterea cailor”. Este o carte de referință în domeniul literaturii de specialitate a sec. Al XIX-lea. În această lucrare, Csekonics își valorifică îndelungata experiență acumulată la Mezőhegyes. „Patruzeci de ani de viață i-am dedicat creșterii cailor precum și studiului și instrucției acestor animale nobile”, scrie autorul în prefața cărții. Pentru Csekonics era o datorie „de a supune unei aprecieri generale principiile privind creșterea cailor”, „cu atât mai mult, cu cât în prezent se fac pretutindeni eforturi în vederea îmbunătățirii și extinderii creșterii cailor; cum se poate însă atinge acest țel, nu se cunoaște până în prezent, după câte știu.”

2.1.4. Familia și urmașii

Iosif Csekonics a fost căsătorit de două ori. Prima lui soție, Ecaterina Templ, fiica unei familii patriciare din Pesta, i-a dăruit trei fiice și un fiu. Fiul, Iosif, a încetat din viață în 1814 la numai 18 ani. După moartea primei soții (1803), Csekonics s-a recăsătorit cu Julia Jankovics de Pribér, cu care a avut un fiu, Ioan, cel care avea să moștenească domeniul părintesc.

Văduva generalului Csekonics, decedat în 1824, a cumpărat în 1829 moșia Ianova în comitatul Timiș. Regele Francisc I. a acordat în 1833 văduvei și fiului acesteia Ioan predicatul nobiliar *de Zsombolya et Janova*.

2.2. Contele Ioan Csekonics (1809-1880)

2.2.1. Date biografice

Ioan Csekonics, născut în 1809 la Jimbolia, a urmat studii juridice la Budapesta. Pentru a cunoaște instituțiile și demersurile făcute în statele occidentale în domeniul economiei, a întreprins călătorii în Italia și Anglia. A fost prieten intim cu contele Stefan Széchenyi, reprezentant de frunte al mișcării de reformă din Ungaria. Din 1829 este judecător la Tabla Regală a comitatului Timiș, iar în 1833 i s-a acordat, după cum am menționat deja, predicatul nobiliar *de Zsombolya et Janova*.

Datorită priceperii sale, a atitudinii sale progresiste și a receptivității față de nou, a reușit să-și transforme domeniul într-un complex agroindustrial-zootehnic model, proces ce va fi continuat și intensificat de către fiul său Andrei. Odată cu reușita economică se rotunjea și averea, iar prin cooptarea lui Ioan Csekonics în rândurile nobilimii mari, conferindu-i-se în 1864 rangul de conte cu titlu ereditar, creștea faima familiei încă pe atât. Totodată a devenit membru al Camerei Magnaților a Ungariei, iar în 1879 a fost numit consilier aulic. Formula de adresare era de acum înainte „Exzellență”, în calitate de consilier intim al împăratului contele Csekonics făcând

parte din cercul persoanelor cu influență la Curtea de la Viena. A încetat din viață la Jimbolia în 1880 în etate de 71 de ani.

2.2.2. Activitatea filantropică a contelui și a soției sale Leontina

Contele Ioan Csekonics și soția sa Leontina s-au distins printr-un angajament social cu totul aparte, dovedindu-se mari filantropi. Deja în 1848, Friedrich Uhl, un călător german, s-a arătat profund impresionat – după cum reiese din jurnalul său de călătorie publicat la Leipzig – de solidaritatea familiei moșierești cu oamenii nevoiași, văzând în această atitudine una din cheile succesului economic al domeniului.

În anii 1863/64 asupra Banatului s-a abătut o secetă cumplită cu urmări catastrofale: recolte proaste, foamete, reducerea drastică a efectivului de animale, îndatorarea locuitorilor. În acei ani de restriște familia nobiliară a împărțit zilnic pâine nevoiașilor, le-a dat în avans cereale și le-a acordat bani cu împrumut. Pentru majoritatea acestor oameni nenorociți a fost singura scăpare de moartea prin inaniție.

De un mare spirit de sacrificiu au dat dovadă soții Csekonics cu ocazia revărsării Tisei și catastrofei Seghedinului în 1879. În vederea ajutorării victimelor catastrofalelor inundații, ei au donat cea mai mare sumă de bani după monarh. Luni de zile au aprovizionat nevoiașii cu alimente, iar contele sa a împărțit personal la fața locului bani, îmbrăcăminte și alimente.

2.2.3. Familia și urmașii

Ioan Csekonics s-a însurat în 1839 cu baronesa Leontina Liphay. Dintre cei trei copii, Agata a murit de mic copil. Moștenitorul domeniului, Andrei, s-a născut în 1846. Sora sa mai mică Margareta s-a măritat cu contele Stefan Károly.

2.3. Contele Andrei Csekonics (1846-1929)

2.3.1. Date biografice

Andrei Csekonics, născut la Ivánka în comitatul Borsod, s-a dedicat studiului științelor juridice și agricole. Ca mare latifundiar și virilist a jucat un rol de seamă în viața politică și economică a comitatului Torontal atât în mod direct cât și indirect, prin intermediul omnipotentului consilier juridic al domeniului, Iosif Babics. Contele Csekonics dispunea de o putere nelimitată, ceea ce îi permitea să decidă nu numai în privința mandatului de deputat în circumscripția electorală Jimbolia, ci și referitor la ocuparea funcțiilor superioare ale comitatului. Cuvântul său avea pondere și nici o decizie importantă nu se lua în comitat fără consimțământul său. Funcțiile deținute în diverse asociații și instituții economice îi asigurau o influență nemărginită și în acest domeniu.

În parlament și la curtea imperială, contele Andrei Csekonics se bucura de mare prestigiu. Ani îndelungați a fost membru al Camerei Magnaților a Ungariei, iar în 1892 a fost numit consilier aulic chezaro-crăiesc. În anul

1900 a devenit stolnic regal. Mari merite și-a dobândit în funcția de președinte al Societății de Cruce Roșie din țările coroanei Sf. Ștefan, deținută timp de peste două decenii (1891-1923). Sub conducerea sa, societatea a luat un avânt deosebit (de la 227 de așezăminte cu 6000 de paturi în 1891 la 2431 de așezăminte cu 113.000 de paturi 25 de ani mai târziu; în aceeași perioadă, averea societății a crescut de la 1,9 milioane coroane la 9,7 milioane) și a rezolvat cu succes sarcinile multiple ce i-au revenit în timpul primului război mondial. După terminarea acestuia, contele Csekonic s-a retras din viața politică, însă în 1927, când în Ungaria a fost reinstituțit un parlament bicameral, a devenit din nou membru al Camerei superioare. A decedat la Budapesta în 1929 la vârsta de 83 de ani.

2.3.2. Familia și urmașii

Contele Andrei Csekonic s-a căsătorit cu contesa Constanța Cziráky, cu care a avut o fiică și trei fii. Fiica Andrea s-a căsătorit cu contele Szechényi Andor. Referitor la cei trei fii, vom prezenta în continuare câteva succinte date biografice.

2. 4. Fiii contelui Andrei Csekonic

2.4.1. Contele Alexandru Csekonic – moștenitorul

Contele Alexandru Csekonic, născut în 1872 la Jimbolia, a absolvit Facultatea de științe juridice și politice a Universității din Budapesta, unde și-a luat și doctoratul în 1893. Monarhul i-a conferit demnitatea de șambelan chezarocrăiesc, iar din 1905 până în 1918 a fost membru al Camerei Magnaților.

Contele Alexandru Csekonic a luat-o de soție în 1898 pe baronesa Margareta Vay, cu care a avut doi copii: Elisabeta (* 1900) și Andrei (* 1901). Conacul Rogendorf (Szöllősvárnok; Banatski Dušanovac), dobândit de tatăl său în 1891, servea familiei drept reședință până la sfârșitul primului război mondial, când a fost vândut. Tânărul contele a gospodărit după exproprierea domeniului în 1919 cele 500 (majorate ulterior la 1000) de iugăre rămase în proprietatea familiei și situate în apropierea localității Crnja Germană (Srpska Crnja). Mai târziu a emigrat în Ungaria, stabilindu-se la Enying. A decedat în 1952 în etate de 80 de ani.

Contele Andrei Csekonic, fiul lui Alexandru Csekonic, care studiasă ingineria și se stabilise după cel de-al doilea război mondial împreună cu ceilalți membri ai familiei în Portugalia, a publicat două lucrări memorialistice. În 1964 i-a apărut într-o editură germană cartea *ÎN TARA CELOR 363 ZILE DE VANATOARE. PASIUNEA VANATULUI ÎN VECEA UNGARIE*, tradusă de curând și în limba maghiară. Cea de-a doua carte, intitulată *A HUNGARIAN ON THE RUN... A REPORT OF A LIFETIME*, a văzut lumina tiparului în 1986 la Lisabona. Cu moartea contelui Andrei Csekonic, a ultimului vlăstar de sex bărbătesc al familiei, în anul 1984, familia Csekonic s-a stins în linie dreaptă bărbătească.

2.4.2. Contele Iuliu Csekonics – parlamentarul

Contele Iuliu Csekonics, născut în 1875 la Jimbolia, a studiat dreptul la Universitatea din Budapesta și și-a luat doctoratul în științe juridice în 1899. Adept al Partidului Liberal, tânărul conte nutrea ambiții politice. Iosif Babics, jurisconsultul domeniului, care deținea din 1895 mandatul de deputat în circumscripția electorală Jimbolia, a renunțat în 1901 la o nouă candidatură, înlesnind alegerea tânărului vlăstar nobil. Iuliu Csekonics a fost reales în 1905, însă la alegerile desfășurate în anul următor a fost învins de contracandidatul Iuliu Hódy din partea Partidului Independent. Modul de desfășurare al acestor alegeri a fost descris pe larg de cel care urma să devină primar al Timișorii, Josef Geml, precum și de învățătorul jimbolian Georg Scherka. Alegătorii erau recrutați cu mare alai propagandistic, cu păpricaș și băătură. Adepții lui Hódy au desfășurat o campanie electorală deosebit de virulentă, lansând lozinca : „Éljen Jula Hódi / T'r Schegonitz is' aus t'r Módi!” – în traducere liberă: „Hódi Gyula să trăiască, Csekonics să nu mai crească!” Cu o majoritate de numai 82 de voturi, Hódy a fost ales deputat.

De alte date biografice referitoare la Iuliu Csekonics nu dispunem. Știm doar că a fost director al Federației Maghiare de Hipism și că s-a însurat la bătrânețe cu contesa văduvă Margareta Cziráky. Contele Iuliu Csekonics nu a avut urmași.

2.4.3. Contele Iván Csekonics – diplomatul

Contele Iván Csekonics s-a născut în 1876 la Jimbolia, a studiat – ca și frații săi – dreptul la Budapesta, unde a obținut și titlul de doctor în științe juridice. După ce a absolvit Academia Consulară din Viena a intrat în serviciul diplomatic al Austro-Ungariei, desfășurându-și activitatea în diferite capitale ale lumii, printre care și București. În octombrie 1919 a intrat în serviciul diplomatic al Ungariei, fiind numit în anul următor trimis extraordinar și plenipotențiar al Ungariei cu rang de ministru în capitala poloneză Varșovia. În 1923 s-a pensionat, dar s-a angajat în continuare în domeniul economic și pe plan publicistic. Timp de o legislatură (1931-1935) a fost membru al Camerei Deputaților, iar în 1937 a devenit membru al Camerei superioare a parlamentului ungar (până în 1944).

2.5. De la nobilimea de dregătorie la marea nobilime

În continuare aș dori să fac câteva precizări în legătura cu statutul nobiliar al familiei Csekonics.

Între 1753 și 1864 familia a făcut parte din rândul nobilimii mici de dregătorie. Primul membru al familiei ce fusese înnobilitat a fost, după cum am mai menționat, Paul Csekonics, tatăl generalului Iosif Csekonics. În data de 29 ianuarie 1753 regina Maria Terezia i-a conferit diploma de înnobilitare și dreptul de a purta blazon.

În 1833, regele Francisc I. a conferit văduvei generalului Csekonics, Iulia, și fiului acesteia, Ioan, predicatul nobiliar „de Zsombolya et Janova”.

Abia în data de 9 decembrie 1864 fiul generalului, Ioan Csekonics, este ridicat la rangul de conte cu titlu ereditar, obținând diploma de înnobilitare și noul blazon din partea lui Francisc Iosif I. De la această dată, familia făcea parte din rândurile marii nobilimi. Rangul de conte i s-a confirmat în 1874, după ce în 1867 luase naștere statul dualist austro-ungar. Noul blazon prezenta unele modificări față de cel vechi, păstrând însă leul auriu în scut și cocorul ținând în ghearele piciorului drept o piatră rotundă. Deviza familiei era: DONA DEI DONO („Darurile Domnului le dăruiesc”).

3. Domeniul Jimbolia: cel mai mare în tot comitatul Torontal, iar „în ceea ce privește agricultura și zootehnia un domeniu de prim rang, de mare frumusețe și de un caracter exemplar”

Titlul celei de-a doua părți a prezentării conține un citat al istoricului maghiar Szentkláray Jenő, care reliefează într-un mod scurt și pregnant importanța domeniului jimbolian al neamului Csekonics.

Domeniul Csekonics n-a fost doar cel mai mare din comitat, ci și un complex agroindustrial-zootehnic model creat pe parcursul mai multor decenii, numărându-se printre cele mai moderne domenii din Ungaria acelor vremuri. Datorită caracterului său exemplar, a fost deseori vizitat de agricultori din Ungaria și Germania. Totodată, produsele agricole ale domeniului au fost premiate cu regularitate cu ocazia diferitelor expoziții organizate la nivel comitatens sau național. Moșia jimboliană rămâne astfel un moment de referință în istoria agriculturii bănățene.

3.1. Achiziționarea domeniului

După cum se cunoaște, în 1778 Banatul a fost reîncorporat Regatului Ungariei, încetându-și statutul de domeniu nemijlocit al Coroanei (al Casei de Habsburg). Împăratul Iosif al II-lea a decis în 1780 privatizarea proprietăților funciare camerale pe calea licitației publice. Moșia Jimbolia a fost oferită spre licitație la un preț estimativ de 200.404 de florini, însă abia după un deceniu – în 1790 – s-a găsit o soluție acceptabilă, semnându-se un contract între administrația camerală din Timișoara și colonelul Iosif Csekonics privitor la arendarea pe timp de 20 de ani a localităților „Haczfeld” (Jimbolia) și „Czernya” (germ. Serbisch-Zerne, magh. Rácz-Czernya, sârb. Crnja; ulterior Srpska Crnja, azi sat aparținător comunei Nova Crnja în Banatul sârbesc) precum și a fânețelor „Csészterek” (germ. Tschestereg sau Tschestelek, magh. Csősztelek, sârb. Čestereg; locul unde se află acum localitățile Čestereg și Banatsko Karađorđevo, sate aparținătoare comunei Žitište în Banatul sârbesc) și „Bozitova” (magh. Bozítópuszta; locul unde se află acum localitățile Nova Crnja, Aleksandrovo și Vojvoda Stepa, sate aparținătoare comunei Nova Crnja). Semnarea acestui con-

tract marchează începuturile domeniului Jimbolia, colonelul Csekonics fiind deci inițial doar arendaș al acestuia.

În prefața cărții sale *PRINCIPII PRACTICE PRIVIND CREȘTEREA CAILOR*, generalul Iosif Csekonics menționează următoarele: „...pe deasupra, Majestatea Sa [împăratul Iosif al II-lea], având în vedere că pe baza soldei corespunzătoare gradului meu nu m-am văzut în stare să-mi cumpăr o moșie, a avut bunăvoința de a-mi da în arendă pe timp de douăzeci de ani moșia Jimbolia situată în Banat în schimbul unei taxe anume de embatic, achitate anual.”

Csekonics scrie în continuare: „Tocmai această moșie a binevoit Majestatea Sa împăratul și regele acum domnitor [Francisc al II-lea] să mi-o vândă în schimbul achitării prețului prestabilit.” Colonelul Csekonics reusise să achite suma finală stabilită în prealabil de 376.826 florini și 15 creițari până în anul 1800, devenind astfel proprietar de drept al moșiei. Pe data de 11 decembrie 1800, familia Csekonics a fost introdusă în mod solemn în posesia moșiei jimboliene.

3.2. Poziția geografică și mărimea domeniului

Domeniul Csekonics era situat în comitatul Torontal, anume în plășile Jimbolia și Becicherecul Mare (azi Zrenjanin) și se întindea la sud de Jimbolia în direcția orașului de reședință al comitatului, Becicherecul Mare, pe o lungime de 38 km și o lățime de 2-5 km.

Canalul de desecare Bega forma hotarul domeniului pe o lungime de 6 km, iar Bega navigabilă pe o lungime de 1,5 km.

Întregul domeniu era înconjurat de șanțuri, care îi marcau hotarul și pe ale căror borduri erau plantați salcâmi.

Domeniul avea o suprafață de 38.887 iugăre și 1.067 stânjeni pătrați, adică de 22.379,8 hectare și era cel mai mare din comitatul Torontal. Moșia Csekonics ocupa 2,25 % din suprafața comitatului.

3.3. Așezări pe teritoriul domeniului

Pe toată întinderea moșiei se aflau inițial doar două așezări urbariale, Jimbolia și Crnja (Sârbă). Jimbolia, colonizată în 1766 cu populație germană, va deveni din 1790 sediu administrativ al domeniului Csekonics. Localitatea Crnja (Sârbă) era de dată mai veche, aici fiind colonizate în 1753-68 de familii sârbe din zona mlăștinoasă Boldur.

În vederea destelenirii pământului pe care urma să se practice agricultura, Csekonics a colonizat succesiv populație maghiară și germană, astfel încât au luat ființă trei așezări noi, private: Crnja Germană (magh. Némét-Czernya, sârb. Nemačka Crnja, azi parte componentă a localității Srpska Crnja), Tschestereg sau Tschestelek și Crnja Maghiară (magh.

Magyar-Czernya, azi Nova Crnja), comune așa-zise contractuale, întrucât unic stăpân al pământului era Csekonics, terenul fiind dat coloniștilor în arendă.

Durata arendării și obligațiile arendașilor erau reglementate pe bază contractuală. Arendașii aveau obligația de a plăti o sumă de bani, de a da zeciuală și de a presta robotă. La fața locului, moșierul era reprezentat de către un administrator (ispán). În 1905, contele Andrei Csekonics a vândut țăranilor din cele trei comune cea mai mare parte a suprafețelor până atunci arendate de către aceștia.

3.4. Structura organizatorică a domeniului

Moșia Csekonics arăta ca o tablă de șah, fiind împărțită în suprafețe pătrate de câte 400 de iugăre, acestea fiind înconjurate de drumuri mărginite de salcâmi. Fiecare parcelă de 400 de iugăre era împărțită prin drumuri ce se încrucișau în 16 pătrate mai mici de câte 25 de iugăre (spre a se ușura mânuirea și divizibilitatea proporționată a asolamentului). În mijlocul fiecărei parcele mari se aflau pădurici de câte 6 iugăre (destinate ocrotirii vânatului și exploatării forestiere).

Domeniul era împărțit în 15 ferme principale, 12 filiale și un ocol silvic. În ordinea înființării lor, fermele erau numerotate de la 1 până la 15, cele mai multe purtând prenumele unor membri ai familiei nobiliare:

1. Juliamajor	6. Józsefmajor	11. Pálmajor
2. Szigetmajor	7. Csösztelek	12. Gyulamajor
3. Endremajor	8. Leonamajor	13. Andamajor
4. Puszta Bozító	9. Constanțemajor	14. Rogendorf
5. Jánosmajor	10. Rókus	15. Ivánmajor

3.5. Modul de exploatare a proprietății funciare

Aproape nouă zecimi din suprafața moșiei erau exploatate la începutul anului 1911 în regie proprie. 2505 iugăre (6,4 % din suprafață) erau date în arendă comunelor contractuale sau unor persoane particulare. Terenul arendat, care în 1897 mai cuprindea 9382 de iugăre, s-a redus în mod simțitor în decursul primului deceniu al secolului trecut ca urmare a vânzării de către contele Csekonics a suprafețelor până atunci arendate. Drumurile, șanțurile și terenurile neimpuse cu impozit funciar reprezentau 4,5 % din suprafața moșiei.

În ceea ce privește modul de exploatare a suprafeței aflate în regie proprie, 30.594 iugăre cadastrale erau pământ arabil, ceea ce corespunde unui procentaj de 88,40 % din suprafața moșiei. Pășunile ocupau 4,05 % din suprafață, iar pajiștile și pădurile câte 2,76 %. Restul era teren intravilan, neproductiv sau cu altă destinație.

3.6. Ramurile economice ale domeniului

Ramurile economice principale erau agricultura și creșterea animalelor. Treptat s-au instituit pe domeniu și diferite ramuri meșteșugărești.

3.6.1. Agricultura

Datorită condițiilor climatice și pedologice prielnice, a necesităților de consum și a avantajelor economice, cea mai mare pondere revenea culturii cerealelor, care ocupa două treimi din suprafața arabilă. Grâu de toamnă se cultiva pe 38,70 % din suprafață, iar porumb pe 18,53 %. Ovăzul avea o pondere de 4,60 % și orzul de primăvară de 2,39 %.

La plantele furajere, primul loc îl ocupa mazărichea furajeră (7,14 %), urmată de lucernă (4,67 %) și porumb siloz (1,97 %).

Culturile speciale aveau o pondere de 8,75 % din suprafața cultivată. Cultura sfeclei de zahăr (3,87 %) s-a introdus abia în 1910 pe 1200 de iugăre, fiind extinsă treptat. Câneță și tutun se cultivau pe 1100 de iugăre (3,54 %), resp. 400 de iugăre (1,34 %). În trecut fusese cultivată și rapiță, dar ca urmare a recoltelor necorespunzătoare, s-a renunțat în cele din urmă la această cultură.

3.6.2. Zootehnia

O importanță aparte a revenit zootehniei, practicate la nivel înalt. Moșia Csekonics dispunea de un efectiv impresionant de animale. Astfel, la începutul anului 1911, domeniul număra 17.914 capete de animale, dintre care 593 cai, 4157 bovine, 6972 ovine și 2322 porcine. Moșia a depus eforturi susținute în vederea creșterii unor soiuri de rasă, obținând rezultate remarcabile în acest domeniu. Cu ocazia unor expoziții naționale, bovinele, ovinele și porcinele domeniului au fost premiate în repetate rânduri.

3.6.2.1. Creșterea cailor

Vestite au fost îndeosebi cele două herghelii ale domeniului: herghelia domnească și cea cu scop economic.

Herghelia domnească inițială, amplasată pe teritoriul fermei Juliamajor, fusese înființată de către generalul Iosif Csekonics. A fost vândută în 1819, dar în 1828 fiul generalului, Ioan Csekonics, a reînființat-o. Herghelia domnească avea sarcina de a satisface necesarul de cai de trăsură și de călărit al familiei moșierești. Ca armăsari de montă serveau de regulă armăsari pursânge englezesc. Efectivul hergheliei era de circa 100 de cai.

Herghelia cu scop economic amplasată pe teritoriul fermei Puszta Bozító și înființată în 1866 avea scopul de a asigura necesarul de cai de tracțiune al domeniului. Ca armăsari de montă serveau de regulă armăsari Nonius, iar

caii rezultați se pretau de minune pentru muncile câmpului. Herghelia avea un efectiv de circa 500 de cai.

3.6.2.2. Creșterea bovinelor

Pe domeniu s-a practicat de la bun început creșterea de vite cornute. Vita de turmă ungurească a avut timp de aproape un secol ponderea cea mai mare în cadrul efectivului bovin. În vederea unei mai bune exploatare a pășunilor și obținerii de îngrășăminte în cantitate mai mare și de calitate mai bună, moșia s-a orientat începând cu anul 1900 mai mult înspre rasa occidentală (bălțată), ceea ce a avut drept urmare reducerea efectivului de vite de turmă ungurească (1664 de capete în 1910).

Rasa occidentală (bălțată) avea în 1910 ponderea cea mai mare în cadrul efectivului de bovine: 2172 de capete.

Creșterea bivoliilor s-a introdus abia în 1890, bivoliile fiind folosiți la tracțiunea mașinilor grele cu aburi. Efectivul era de 320 de capete.

3.6.2.3. Lăptăria

În legătură cu creșterea vitelor trebuie amintite și producția precum și prelucrarea laptelui. Lăptăria centrală se afla pe teritoriul fermei Juliamajor. Aici, laptele adunat de la fermele domeniului era tratat și pregătit pentru expediere la Timișoara și Jimbolia, unde era vândut. În afară de aceasta, lăptăria prepara smântână, unt și brânză. Producția de lapte a anului 1910 era de 1,5 milioane litri. În vânzare au ajuns aproape 1,2 milioane litri lapte, peste 26.0000 litri lapte smântânit, 13.000 kg smântână, aproape 6000 kg unt și 3000 kg brânză de vacă. Cel mai mare client pentru laptele domeniului Csekonics era orașul Timișoara, unde se vindeau anual aproape 900.000 litri. Pentru a se asigura păstrarea laptelui și a produselor lactate, pe lângă lăptărie s-a construit o fabrică de gheață.

3.6.2.4. Creșterea ovinelor

Creșterea ovinelor a demarat în 1870. Mai întâi s-au crescut doar oi de lână (rața ungurească), scopul urmărit fiind producția de lână pieptănată de calitate medie. În vederea îmbunătățirii prăsilii s-au cumpărat țapi de rasă Rambouillet din Moravia și Germania. Lâna se vindea în stare nespălată pe calea aușuniei. Efectivul total era de 5613 capete.

Începând din 1888/90 s-a crescut și rasa țigaia bănățeană îndeosebi pentru producția de carne, oile mamă fiind încrucișate cu țapi de rasă engleză Hampshire Down. Efectivul era de 1380 capete.

3.6.2.5. Creșterea porcinelor

Creșterea rasei Mangolița, demarată în 1856, s-a extins începând cu 1876. Reîmprospătarea rasei se asigura prin importul de vierii multiplu premiați.

Porcii erau ținuți pe de o parte în vederea acoperirii necesarului de carne și untură al domeniului, iar pe de altă parte pentru a fi vânduți. Efectivul de scroafe de prăsilă era de 500 capete, iar efectivul total de 1918 capete.

Rasa albă de Yorkshire a fost importată în 1903 din Prusia Occidentală, masculii de prăsilă fiind aduși direct din Anglia. Aceste porcine de rasă pură erau foarte căutate, astfel încât domeniul le vindea în întregime, excepție făcând doar vierii ce se foloseau la încrucișarea cu scroafele de rasă Mangolița. Efectivul de scroafe de prăsilă era de 24 capete, iar efectivul total de 47 capete.

Prin încrucișările Yorkshire-Mangolița se obțineau porcine a căror greutate sporea mai rapid decât cea a rasei pure Mangolița. Efectivul de scroafe de prăsilă era de 160 capete, iar efectivul total de 357 capete.

3.6.3. Meșteșugurile

După cum am menționat deja, pe domeniu s-au instituit treptat și diferite ramuri meșteșugărești. Astfel, aci funcționau cinci mori, care în 1910 produceau 57.000 chintale de făină și 20.000 chintale de uruială. Pe lângă un atelier mecanic destinat reparațiilor și întreținerii mașinilor și utilajelor și un atelier de dulgherie și tâmplărie, moșia mai posedă o fabrică de gheață, o topitorie de cânepă și o fabrică de brichete.

Deoarece numărul mașinilor și utilajelor agricole creștea continuu, iar reparațiile acestora necesitau sume mari de bani, în 1870 s-a decis înființarea unui atelier mecanic propriu, care a fost apoi extins în mai multe rânduri. Atelierul amplasat la Juliamajor asigură repararea rapidă și avantajoasă din punctul de vedere al costurilor a mașinilor și utilajelor agricole precum și executarea lucrărilor meșteșugărești în fermele domeniului. Sub conducerea unui mașinist-șef lucrau 35 de meseriași și 8 ucenici.

În vederea prelucrării cânepii produse pe domeniu, în 1908 a fost construită o fabrică de cânepă, amplasată pe un teren de 30 de iugăre lângă Bega Veche. Cânepa uscată, topită și melițată era livrată unei întreprinderi din Seghedin, care era proprietara fabricii. Deșeurile erau presate într-o fabrică aparte în formă de brichetă, folosindu-se drept combustibil pentru plugurile cu aburi.

3.6.4. Centrala electrică

Uzina electrică a fost construită și dată în funcțiune în 1909 de către firma Siemens Schuckert din Budapesta, urmărindu-se reducerea costurilor pentru asigurarea forței motrice a domeniului, asigurate până atunci de patru locomobile, ce consumau zilnic 25 chintale de ulei.

Uzina avea un generator de curent alternativ trifazat cu o capacitate de 60 kW, acționat de un motor Diesel de 60 CP. În 1910 producea 88412 kW curent.

Uzina livra curentul pentru acționarea morii din Juliamajor precum și a 16 motoare folosite în atelierul mecanic, la fabrica de gheață, instalația frigorifică a lăptăriei, joagăr, instalația de tocat furaj precum și la pompele de apă.

3.7. Infrastructura domeniului

3.7.1. Sistemul de drenaj

Din punct de vedere hidrologic, domeniul era situat pe terenul inundabil al Tisei și al Begăi Vechi. Datorită impermeabilității subsolului, în anii cu precipitații bogate apa freatică producea pagube considerabile. Pentru a se remedia acest neajuns, s-a realizat un sistem de drenare și canalizare, ce cuprindea îndeosebi terenurile situate pe raza comunelor Crnja Maghiară (Nova Crnja), Čestereg și Rogendorf (Banatski Dušanovac). Prin intermediul canalelor, apele colectate erau transportate la patru stații de pompare și deviate în Bega Veche cu ajutorul pompelor acționate cu aburi.

Ferma Leonamajor, fiind la o distanță prea mare de Bega Veche, dispunea de un sistem de drenare propriu. Apa era pompată într-un bazin de 50 iugăre înconjurat de diguri, situat în punctul cel mai adânc al terenului.

Canalele de drenare aveau o lungime totală de 100 km.

3.7.2. Sistemul de transport și de comunicație

O rețea bine întreținută de drumuri rutiere și de pietoni, de căi ferate cu ecartament fie larg, fie îngust, destinate transportului în incinta moșiei, și un port pe canalul Bega, pe atunci navigabil, constituiau infrastructura indispensabilă domeniului.

Șoseaua comitatensă Jimbolia – Becicherecu Mare (Zrenjanin) era linia de transport principală înspre și dinspre centrala domeniului. Pornind de la Jimbolia și trecând prin comunele Crnja Germană, Crnja Maghiară și Čestereg, traversa domeniul pe o lungime de 38 km. De la această șosea se ramificau drumurile spre fiecare fermă și cele între ferme, întreținute în permanență în stare bună.

Faptul că Jimbolia a fost conectată în 1857 la rețeaua de căi ferate se datorează intervențiilor lui Ioan Csekronics la Viena și la societatea StEG precum și cedării gratuite de către acesta a terenului necesar construirii căii ferate. Cu ocazia deschiderii liniei Seghedin – Jimbolia – Timișoara s-a inaugurat și gara din Jimbolia. O nouă cladire s-a ridicat în anul 1900.

Contele Andrei Csekronics a fost unul din acționarii principali ai Societății Locale de Cale Ferată a Torontalului, care a construit linia ferată Pardan (Medja) – Jimbolia, lungă de 41 km și dată în folosință în 1895 precum și

linia cu ecartament îngust Jimbolia – Becicherecu Mare (Zrenjanin), deschisă în 1898/99. Având o lungime de 67,6 km, această cale ferată traversa moșia.

În vederea transportului produselor agricole spre magazinele și gările din incinta moșiei, s-au construit o serie de căi speciale, de utilitate agrară, tracțiunea fiind asigurată de cai, de locomobile și de locomotive.

Astfel, în anii 1898-1903 s-a construit o cale pentru tracțiune cu cai, având trei trasee cu o lungime totală de 25,5 km. Între Juliamajor și Endremajor exista și o cale de transport cu locomobile.

Ca urmare a introducerii culturii sfeclei de zahăr, în 1911 s-a construit o cale ferată stabilă cu o lungime de 21 km și una portabilă cu o lungime de 6 km.

Canalul navigabil Bega forma hotarul domeniului pe o lungime de 1,5 km. În această porțiune exista un mic port, de unde porneau produsele agricole în direcția Tisei și Dunării.

Între 1888 și 1892, moșia a construit o rețea telefonică cu o lungime de 73,5 km, care asigura pe de o parte legătura dintre ferme și administrația centrală din Jimbolia și castelul Csitó, iar pe de altă parte între fermele domeniului. Telefonul interurban a fost introdus în Jimbolia și castelul Csitó în 1910.

3. 8. Locuri de muncă și forța de muncă

3. 8.1. Personalul de conducere și personalul de serviciu permanent

Conducerea supremă revenea contelui Csekonics ca proprietar al domeniului.

Personalul de conducere era format dintr-un număr de 49 de funcționari, cărora le revenea administrarea și supravegherea domeniului. Dintre aceștia, 12 își aveau sediul în centrala din Jimbolia. În fruntea ierarhiei se situau directorul juridic – această funcție fiind deținută ani îndelungați de Iosif Babics, pe care l-am pomenit deja – și directorul domeniilor, în a cărui răspundere se afla întreaga activitate economică. În fermele domeniului își desfășurau activitatea 35 de funcționari, iar în ocolul silvic doi.

Domeniul avea un efectiv de 873 persoane angajate permanent, dintre care 719 lucrau în agricultură, 105 ca meseriași și 49 ca funcționari, cei din urmă fiind menționați mai înainte. Dintre cei 873 de angajați, 63 erau întrebuințați în centrala din Jimbolia, 796 în cele 15 ferme ale domeniului și 14 în ocolul silvic.

3.8.2. Forța de muncă manuală

Pe lângă personalul permanent, care executa lucrările curente de-a lungul întregului an, moșia ocupa și personal sezonal. Acesta era recrutat din comunele aflate pe teritoriul domeniului precum și din cele învecinate și era angajat pentru perioadele de vârf ale anului agricol (recoltat, treierat etc.). Personalul sezonal cuprindea 160-200 argați angajați pentru 6 luni (1 mai - 31 octombrie) și câteva sute de zileri. Cu excepția perioadelor de recoltat în vară și toamnă, zileri se găseau destui. În aceste perioade de vârf erau angajați suplimentar muncitori în acord, care executau lucrările de seceriș și treierat („companii de treierat”). Pe moșia Csekonics au fost ocupați și mulți jimbolieni.

Conform datelor recensământului din 1 ianuarie 1911, pe toată întinderea domeniului trăiau 873 angajați și 3203 membri de familie, deci în total 4076 de suflete.

La cele circa 4000 de persoane trebuie adăugate circa 3000 de persoane angajate sezonally (cifra incluzând și membrii de familie), astfel încât se poate afirma că domeniul Csekonics asigura existența a 7000 de suflete.

3.8.3. Forța de tracțiune animală

Forța de tracțiune animală era asigurată de atelaje de cai și de boi precum și de bivoli de tracțiune. La dispoziția domeniului stăteau 116 atelaje de cai cu un total de 304 cai, 263 atelaje de boi cu un total de 1034 de bovine și 134 bivoli de tracțiune. Atelajele cu patru cai resp. boi erau întrebuințate la tracțiunea mașinilor de semănat și secerat precum și la arat. În afară de acestea, domeniul dispunea de 64 atelaje de cai pentru funcționari. Cifra totală a animalelor de tracțiune se ridică deci la 1570.

3.9. Sfârșitul unui complex agroindustrial model

Domeniul jimbolian înfloritor, rezultatul muncii asidue și spiritului inovator a trei generații, a fost expropriat în anul 1919. Autoritățile agrare de la Belgrad l-au distrus sistematic și l-au ciopârțit fără milă, împrăștiind voluntari de război macedoneni. Cele 500 de iugăre, rotunjite ulterior la 1000 de iugăre de teren, rămase familiei Csekonics și aflate în apropierea localității Srpska Crnja, au fost gospodărite de contele Alexandru Csekonics, fiul ultimului posesor al moșiei jimboliene. În urma vânzării acestui teren, ce mai rămăsese din moșie, i-a urmat pe ceilalți membri ai familiei în Ungaria. Până în 1946 aceasta a trăit la Enying, în apropierea lacului Balaton, stabilindu-se ulterior în Portugalia. Cu moartea lui Andrei, a ultimului vlăstar de sex bărbătesc al familiei, în anul 1984, familia Csekonics s-a stins în linie dreaptă bărbătească.

4. Castele și palate: simboluri ale avuției și prestigiului familiei Csekonics

Și pietrele vesteau imensa bogăție a familiei Csekonics. Aceasta și-a ridicat edificii reprezentative sau le-a cumpărat de la alții. La începutul secolului trecut, familia posedea cinci castele și palate. Castelul vechi din centrul orașului Jimbolia, azi primărie, odinioară reședința de bază a familiei, avea după terminarea castelului nou în anul 1870 (castelul Csitó, cum mai era numit) doar un rol reprezentativ. Domiciliul preferat al familiei a devenit castelul nou aflat la doi kilometri la sud-vest de comună lângă șoseaua spre Srpska Crnja, drumul spre vamă, cum s-ar zice astăzi. În anul 1891 contele Andrei Csekonics a achiziționat la Rogendorf (azi Banatski Dušanovac, sat aparținător comunei Žitište), la capătul de sud al moșiei, un conac cochet în stil empire. Patru ani mai târziu, a cumpărat castelul Batthyány în Enying, localitate situată în apropierea lacului Balaton, și și-a mai construit pe deasupra și o reședință somptuoasă la Budapesta, așa-zisul palat Károly-Csekonics.

4.1. Castelul vechi din Jimbolia: odinioară reședință de bază a familiei, astăzi primărie

Din păcate nu știm nici când s-a construit castelul vechi, nici numele arhitectului său. Este de presupus că datează de la începutul secolului al XIX-lea, când generalul Iosif Csekonics și-a dat demisia din funcția de comandant al hergheliei din Mezőhegyes și s-a retras pe moșia din Jimbolia. Clădirea a fost renovată în repetate rânduri, aducându-i-se modificări. La cumpăna veacurilor XIX și XX avea o curte de onoare orientată spre sud, spre parcul care se întindea pe șase hectare, unde se află și acum intrarea în incinta primăriei. Între anii 1907 și 1908 s-a demolat aripa estică, cea orientată spre strada Republicii. La sfârșitul sec. al XIX-lea, castelul servea drept reședință contesei văduve Leontina Csekonics și drept casă de oaspeți a familiei.

După tratative îndelungate cu familia nobiliară, comuna Jimbolia a cumpărat castelul în 1935, demarând ample lucrări de reconstrucție și renovare. Din 1937 clădirea adăpostește primăria și administrația comunală.

2. Castelul Csitó: cândva o perlă arhitectonică a Banatului

Cel mai valoros din punct de vedere arhitectonic dintre toate edificiile și centru al puterii familiei nobiliare a fost castelul Csitó, o perlă a arhitecturii bănățene. S-a construit în anii 1869/70 după planurile vestitului arhitect maghiar Ybl Miklós, reprezentant de seamă al istorismului în arhitectură, creatorul Operei din Budapesta. Castelul era realizat într-un stil istoricizant, imitând stilul reședințelor de la țară ale aristocrației engleze. Edificiul în stil neorenascentist dădea impresie de soliditate. Fațada era struc-

turată de piloni proeminenți. Lângă intrarea principală se afla un turn octogonal îngustându-se și rotunjindu-se spre vârf. Cele o sută de încăperi ale castelului adăposteau mobilă scumpă, tablouri, goblenuri și alte opere de artă. Unică în felul ei era și biblioteca dispunând de 8000 de volume, printre care ediții vechi și rare.

Fondul Ybl Miklós, păstrat în Arhiva Orașului Budapesta, conține printre altele mai multe planuri ale castelului Csitó. De curând, arhitectul Fekete Csaba a publicat în revista „Architectura Hungariae” un studiu intitulat: *Egy gondolat, két kastely: Zombolya-Csitó, Ó-Kígyós* [O idee, două castele: Jimbolia-Csitó și Ó-Kígyós]. Reproducem din acest studiu planul parterului castelului Csitó. Autorul studiului ajunge la concluzia că ambele castele, cel al contelui Andrei Csekonicș și cel al contelui Wenckheim Frigyes din Ó-Kígyós, au la bază un plan comun al celebrului arhitect Ybl Miklós.

Capela familiei: Capela familiei a fost realizată în anii 1885/86 după un proiect al arhitectului Meinig Arthúr, unul din maeștrii eclecticismului. A fost sfințită în data de 16 mai 1886 de către episcopul secund al diecezei Cenad, Németh József. Tabloul altarului, pictat de Roskovics Ignác, îl reprezenta pe Sf. Ioan Nepomuk, patronul preoților romano-catolici. Din castel se ajungea în capelă printr-un culoar de sticlă.

Parcul castelului: Castelul se afla în centrul unui minunat parc ce se întindea pe 78 de hectare. În perioada dominației sârbești au fost expropriate 64 de iugăre, pomii din parc fiind tăiați și terenul transformat în suprafață arabilă. Aceeași soartă a împărtășit și restul parcului (14 iugăre) după demolarea castelului.

Praf și cenușă se alege de castelul Csitó: În ziarul *Hatzfelder Zeitung* din 8 decembrie 1935 se putea citi următorul anunț: „Parcul castelului de 14,5 iugăre se află de vânzare cu sau fără copaci, cu sau fără clădire. Informații suplimentare oferă Paul Stroß.” Nereușind să găsească un cumpărător, familia nobiliară a hotărât în 1937 demolarea castelului. Prin vânzarea materialelor de construcție, spera să recupereze o sumă de bani considerabilă, care reprezenta însă doar o parte infimă a valorii pe care o avea castelul. Astfel s-a distrus edificiul cel mai valoros al Jimboliei. Doar o serie de vederi, unele în alb-negru, altele în color, documentează existența acestei perle arhitectonice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

4.3. Alte castele și palate: Rogendorf, Budapesta, Enying

Conacul Rogendorf: Comuna Rogendorf (magh. Szöllősudvarnok, sârb. Banatski Dušanovac), situată pe malul Begăi Vechi, fusese fondată de către contele Josef Rogendorf. Contele Andrei Csekonicș a cumpărat moșia împreună cu conacul în stil empire în anul 1891. Cochetul conac servea drept reședință contelui moștenitor Alexandru Csekonicș și familiei acestuia. După primul război mondial, conacul a fost vândut.

Palatul Károly-Csekolics din Budapesta: Datorită funcției sale de membru al Camerei Magnaților și de președinte al Societății de Cruce Roșie din țările coroanei Sf. Ștefan, contele Andrei Csekolics zăbovea de multe ori în capitala Ungariei. Dar și alți membri ai familiei petreceau o parte a timpului la Budapesta. Din acest motiv, contele s-a decis să ridice un palat la fața locului, însărcinându-l pe arhitectul Meinig Arthúr cu realizarea planurilor. Edificiul a fost terminat în 1895, fiind cunoscut și sub numele de „Palatul Károly-Csekolics”, deoarece servea drept reședință și surorii contelui, Margareta, măritată cu contele Stefan Károly.

Castelul Enying: Contele Andrei Csekolics a cumpărat la sfârșitul sec. al XIX-lea o moșie de 5200 iugăre cadastrale în Enying, în apropierea lacului Balaton, precum și castelul Batthyány. Ridicat de familia Batthyány în stil clasicist în jurul anului 1800, castelul a fost renovat și modificat de către contele Csekolics în stil eclectic. Din 1895 până în 1946 s-a aflat în proprietatea familiei Csekolics, fiindu-i în același timp reședință între 1919 și 1946. După exproprierea castelului de către comuniști, familia s-a strămutat în Portugalia.

4.4. Locuri de veci (?) ale familiei

Cavoul familiei în cimitirul vechi: Ca loc de înhumare a servit mai întâi movilița Golgotei în cimitirul vechi, care adăpostea și cavoul familiei. În anul 1900 sarcofagele aflate acolo au fost strămutate în mausoleul nou ridicat în apropierea castelului Csitó. Pe locul vechiului cimitir s-a ridicat în 1901 o capelă, ctitorită de către contele Andrei Csekolics.

Mausoleul familiei vizavi de castelul Csitó: Mausoleul a fost ridicat în anul 1900 vizavi de castelul Csitó pentru a servi familiei drept loc de înhumare. Ultima ceremonie funerară avusese loc în 1929, când au fost strămutate de la Enying sarcofagul contelui Andrei Csekolics și cel al soției sale Constanța. După 1945 mausoleul a fost în repetate rânduri devastat și lăsat în voia soartei. În 1964 a fost demolat până la temelii, osemintele găsite fiind înmormântate sub altarul capelei din cimitir.

Capela cimitirului nou: În memoria celor nouă membri ai familiei Csekolics, care și-au găsit (ultimul?) loc de veci în capela cimitirului, a fost ridicată o placă de marmură.

5. Epilog

Ca rezumat al acestei prezentări se pretează un citat din ziarul „Banater Deutsche Zeitung” din 13 octombrie 1929:

„Bogați, putred de bogați au fost odinioară conții de Jimbolia sau conții Csekonics. Strămoșul lor a fost general: Iosif Csekonics. El a fost cel care în ultimul pătrar al veacului al XVIII-lea a dobândit o zonă întinsă între Jimbolia și Čestereg, pentru a pune aici piatra de temelie a unei moșii model, cum nu se mai întâlnea în toată Europa.

Generație după generație s-a scoborât în groapă. Nici neamul Csekonics nu a fost cruțat de această soartă. Dar pe măsură ce deceniile și veacurile treceau, sporea și prospera și domeniul nobiliar. Pe proprietățile întinse ale familiei au fost introduse neîntârziat inovațiile din domeniul economiei agrare, ce fuseseră făcute undeva în această lume.

Iar când în anul 1914 a izbucnit marea conflagrație mondială, moșia contelui Csekonics se prezenta într-o desăvârșire neasemuită, oferind multor oameni o existență de durată și fără de griji.

Apoi a venit războiul și odată cu el a început și lenta decădere a domeniului. Chiar dacă această decădere a putut fi tergiversată, la sfârșitul războiului cu nefastele-i urmări ea s-a manifestat cu atât mai vădit. Minunatul domeniu a fost de-a dreptul zdrobit și ciopârțit, căzând pradă – asemeni altor sute de moșii mai mari sau mai mici, inclusiv a unor gospodării model – noilor idei ce vizau exproprierea latifundiarilor. Familia nobiliară s-a mutat la Budapesta, neputând împiedica distrugerea domeniului al cărei proprietar era. Moșia a fost parcelată.

Au venit noii proprietari – voluntarii sârbi. Clădirile administrative și anexe au fost distruse, lemnul s-a ars, cărămizile și țiglele au fost vândute. Mașinile agricole au căzut pradă în parte ruginei, în parte au fost vândute de administratori oficiali mai puțin conștiincioși, aceștia făcând afaceri de amploare pentru a-și îmbunătăți venitul. Parcul de o frumusețe rară a fost defrișat și transformat în teren arabil. Doar o parte minusculă a sa s-a păstrat.

Neatins a rămas și un mic loc umbrat de pomi vizavi de castelul conților. Acel loc, unde contele Andrei Csekonics a ridicat pentru sine, pentru strămoșii și pentru copiii săi un lăcaș într-o odihnă vesnică.”

După câte știm astăzi, atât de castelul splendid al familiei cât și de micul rest de parc s-au ales praful și pulberea. Neatins a rămas doar mausoleul, însă nu pentru mult timp, acesta căzând în anii comunismului pradă vandalismului și lipsei de pietate.

Doar câteva vestigii mai amintesc azi de familia nobiliară Csekonics, odinioară de un prestigiu, de o bogăție și de o influență fără de seamă, și de realizările ei remarcabile. Este adevărat, acest capitol al istoriei jimboliene și bănățene aparține de mult trecutului. Însă istoria – atât cea locală cât și cea regională – nu are voie să-l treacă cu vederea.

6. Bibliografie

BACH, Johann: *Neuhatzfeld – Tschestelek – Čestereg 1828-1944. Geschichte einer Banater Heidegemeinde* [Neuhatzfeld – Tschestelek – Čestereg 1828-1944. Istoria unei comune bănățene de câmpie]. München 1972, p. 22-31

BOROVSKY, Samu (red.): *Torontál vármegye* [Comitatul Torontal]. Budapest s.a. [1911], p. 38, 73, 94, 115, 137-138, 211-212, 270-271, 538 (ilustrații: p. 98, 129-130, 139-140, 207-208, 253, 271)

CSEKONICS, Endre: *Im Land der 363 Jagdtage. Jagdpassion im alten Ungarn* [În țara celor 363 zile de vânătoare. Pasiunea vânatului în vechea Ungarie]. Hamburg, Berlin: Paul Parey s.a. [1964]. p. 13-28

CSEKONICS, General [Iosif]: *Praktische Grundsätze die Pferdezucht betreffend* [Principii practice privind creșterea cailor]. Pesta 1817. XVIII, 232 p.

*** *Der letzte Graf von Hatzfeld neben seinen Ahnen beigesetzt* [Ultimul conte de Jimbolia înmormântat lângă străbunii săi]. În: Banater Deutsche Zeitung (Timișoara), anul 11, nr. 233 din 13.10.1929, p. 2

*** *Ein viertel Jahrhundert im Dienste der Humanität (Ehrung des Obertruches G. R. Grafen Andreas Csekonics)* [Un sfert de secol în slujba umanității (Omagiarea stolnicului regal și consilierului aulic intim Andrei Csekonics)]. În: Zsombolyaer Zeitung (Jimbolia), anul 29, nr. 3 din 16.01.1916, p. 1, 2

*** *Endgültige Besitzergreifung vom ehemaligen herrschaftlichen Kastell* [Luarea în stăpânire definitivă a fostului castel domnesc]. În: Hatzfelder Zeitung (Jimbolia), anul 51, nr. 4 din 24.01.1937, p. 3

FABRO, Henrik; UJLAKI, József (red.): *Sturm-féle Országgyűlési almanach 1905-1910. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól* [Almanah parlamentar 1905-1910. Scurte date biografice ale membrilor Camerei Deputaților]. Budapest 1905, p. 53-54, 80, 241

FABRO, Henrik; UJLAKI, József (red.): *Sturm-féle Országgyűlési almanach 1906-1911...* [Almanah parlamentar 1906-1911...]. Budapest 1906, p. 52-53, 73-74

FEKETE, J. Csaba: *Egy gondolat, két kastely: Zsombolya-Csitó, Ó-Kígyós* [O idee, două castele: Jimbolia-Csitó și Ó-Kígyós]. În: Architectura Hungariae, anul 8, nr. 4 din decembrie 2006; URL: <http://arch.eptort.bme.hu/32/fekete.html>

*** *Graf Andreas Csekonics †* [Contele Andrei Csekonics †]. În: Banater Deutsche Zeitung (Timișoara), anul 11, nr. 44 din 23.02.1929, p. 4

*** *Graf Johann Csekonics †* [Contele Ioan Csekonics †]. În: Groß-Becs-kereker Wochenblatt (Becicherecul Mare/Zrenjanin), anul 30, nr. 32 din 07.08.1880, p. 521

GROSS, Karl-Hans: *Pfarrer Blenckner und die Doppelgemeinde Hatzfeld-Landestreu. Ein Beitrag zur Besiedlungsgeschichte* [Preotul Blenckner și

comunele surori Hatzfeld – Landestreu. O contribuție la istoricul colonizării]. În: Heimatblatt Hatzfeld, 8/2001, p. 49-70

GULYÁS, Pál: *Magyar írók élete és munkái* [Viața și opera scriitorilor maghiari]. Vol. IV. Budapesta 1942, p. 755-758

HAEFFLER, István (red.): *Országgyűlési almanach az 1939-44. évi országgyűlésről* [Almanah parlamentar al Camerei Deputaților pentru anii 1939-1944]. Budapesta 1940, p. 444-445

HALÁSZ, Sándor (red.): *Országgyűlési almanach 1887. Főrendiház* [Almanah parlamentar 1887. Camera Magnaților]. Budapesta 1887, p. 36

-ng [= JUNG, Peter]: *Auf den Ruinen einer hundertfünfzigjährigen Vergangenheit ...* [Pe ruinele unui trecut de un secol și jumătate]. În: Hatzfelder Zeitung (Jimbolia), anul 50, nr. 1 din 05.01.1936, p. 2; ușor scurtat, articolul a apărut și în: Banater Deutsche Zeitung (Timișoara), anul 18, nr. 4 din 05.01.1936, p. 8 [sub semnătura: rJ]

JUNG, Peter: *Die herrlichste Kultur- und Kunstschöpfung des Banates sinkt in Schutt und Staub* [Praf și cenușă se alege de cea mai minunată operă de cultură și artă a Banatului] În: Temesvarer Zeitung (Timișoara), anul 86, nr. 98 din 01.05.1937, p. 19-20

KEMPELEN, Béla: *Magyar nemes családok* [Familii nobiliare maghiare]. Vol III. Budapesta 1912, p. 87-88

KLEIN, Franz: *Billed. Chronik einer Heidegemeinde im Banat in Quellen und Dokumenten 1765-1980* [Biled. Cronica unei comune bănățene de câmpie în izvoare și documente]. Viena 1980, p. 155-156

KONSCHITZKY, Walther: *Dem Alter die Ehr. Lebensberichte aus dem Banat* [Cinste bătrâneții. Relatări biografice din Banat]. Vol I. București 1982, p. 181-190 [Servitor personal al contelui. Nikolaus Spitz din Jimbolia povestește]

KRUTSCH, Hans Werner: *Hatzfeld und die Domäne des Grafen Csekonicz. Eine der modernsten, fortschrittlichsten Wirtschaften der österreichisch-ungarischen Monarchie.* [Jimbolia și domeniul contelui Csekonicz. Una dintre cele mai moderne și progresiste gospodării ale monarhiei austro-ungare]. În: Der Donauschwabe (Aalen), anul 33, nr. 14/15 din 03./10.04.1983, p. 5

KRUTSCH, H. W.: *Hatzfeld und sein Schloß – Csitó* [Jimbolia și castelul său – Csító]. În: Banater Post (München), anul 31, nr. 15 din 05.08.1986, p. 8

KRUTSCH, Hans Werner; NEIDENBACH, Hildegard; KAISER, Robert: *Hatzfeld in Wort und Bild* [Jimbolia în texte și imagini]. Nürnberg 1990, p. 50

KUN, Andor; LENGYEL, László; VIDOR, Gyula (red./ed.): *Magyar országgyűlési almanach. A felsőház és képviselőház tagjainak életrajza és közéleti működése 1927-1932* [Almanah parlamentar maghiar. Biografiile și activitatea publică a membrilor Camerei Magnaților și Camerei Deputaților 1927-1932]. Budapesta 1927, p. 370

*** *Kurze Beschreibung der zum Besitzthum Sr. Excellenz des Herrn Grafen Endre v. Csekonics Wirkl. Geh. Rath gehörigen, im Torontaler Komitat (Ungarn) gelegenen Zsombolyaer Herrschaft aus Anlass der Studienreise der Mitglieder der Deutschen Landwirthschafts-Gesellschaft in dieser Herrschaft im Mai 1897* [Scurtă descriere a domeniului jimbolian din comitatul Torontal (Ungaria) aflat în proprietatea Excelenței Sale Conteale Andrei Csekonics, consilier aulic intim, cu ocazia călătoriei de studii efectuate de membrii Societății Agrare Germane în acest domeniu în mai 1897]. Budapesta 1897

LEITICH, Anton: *Graf Johann Csekonics †* [Contele Ioan Csekonics †]. În: *Neue Temesvarer Zeitung* (Timișoara), anul 13, nr. 179 din 06.08.1880, p. 2

LENDVAI, Miklós: *Temes vármegye nemes családjai* [Familiile nobiliare ale comitatului Timiș]. Vol. II. Budapesta 1899, p. 70-72

LENGYEL, László; VIDOR, Gyula (red.): *Magyar országgyűlési almanach 1931-1936. Ötszáz magyar élet.* [Almanah parlamentar maghiar 1931-1936. Cinci sute de biografii maghiare]. Budapesta 1931, p. 62

MAGYAR, Kázmér: *Csekonics kapitány emlékirata* [Memoriul căpitanului Csekonics]. Extras din: „Magyar Gazdák Szemléje” din septembrie 1936. 24 p.

OSZTIE, Andor: *Die alte Csekonics'sche Herrschaft in Torontal* [Vechiul domeniu Csekonics în Torontal]. În: *Temesvarer Zeitung* (Timișoara), anul 74, nr. 45 din 25.2.1925, p. 2, 3

PETRI, Anton Peter: *Ein Reiseschriftsteller berichtet im 19. Jahrhundert über das Banat. Das Deutschtum in Hatzfeld im 19. Jahrhundert* [Un scriitor de călătorie relatează în secolul al XIX-lea despre Banat. Germanii din Jimbolia în secolul al XIX-lea]. În: *Banater Post* (München), anul 13, nr. 12 din 15.12.1968, p. 2

PETRI, Anton Peter: *Der Zug nach Rumelien – ein fast vergessenes Kapitel unserer Volksgeschichte (1864-1867)* [Convoiul spre Rumelia – un capitol aproape uitat al istoriei poporului nostru (1864-1867)]. În: *Banater Post* (München), anul 34, nr. 13/14 din 10.07.1989, p. 17

PETRI, Anton Peter (Red.): *Heimatbuch des Heidestädtchens Hatzfeld im Banat* [Monografia orașelului de câmpie Jimbolia în Banat]. s.l. 1991, p. 169-173

SCHÄFER, Wilhelm: *Geschichte und Leben der 100jährigen Gemeinde Tschestereg (Tschestelek)* [Istoria și viața comunei centenare Čestereg]. Veliki Bečkerek 1929. S. 1-27

SCHERKA, Georg: *Gedenkbuch. Aufzeichnung merkwürdiger Ereignisse (angefangen im Jahre 1874)* [Memorial. Consemnarea evenimentelor demne de memorat (începută în anul 1874)], p. 198 (manuscris aflat în arhiva Centrului de cultură și documentare al Asociației Șvabilor Bănățeni din Ulm)

SIEBMACHER'S *großes und allgemeines Wappenbuch*. IV. Bd., 15. Abt. Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone. Bearb. von Géza von Csergheö [Armorialul mare și general al lui Siebmacher. Vol. IV, secțiunea 15: Nobilimea din Ungaria și din țările coroanei Sf. Ștefan. Prelucrat de Géza de Csergheö]. Nürnberg 1893, p. 108, planșa 84

SIEBMACHER'S *großes und allgemeines Wappenbuch*. IV. Bd., 15. Abt. Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone (Supplementband). Bearb. von Géza v. Csergheö und Josef v. Csoma [Armorialul mare și general al lui Siebmacher. Vol. IV, secțiunea 15: Nobilimea din Ungaria și din țările coroanei Sf. Ștefan (volum suplimentar). Prelucrat de Géza de Csergheö și Josef de Csoma]. Nürnberg 1894, p. 33, planșa 21

*** *Sprechende Ziffern (Die Parzellierungen des Grafen Csekonic)* [Cifre grăitoare (Parcelările contelui Csekonic)]. În: *Zsombolyaer Zeitung (Jimbolia)*, anul 23, nr. 7 din 13.02.1910, p. 1, 2

*** *Statistische Daten über Größe, Einteilung, Verwaltung, Betrieb und Produktion der Zsombolyaer Domäne im Jänner 1911* [Date statistice referitoare la mărimea, structura, administrarea, ocupațiile și producția domeniului jimbolian în ianuarie 1911]. s.l. s.a. [1911]

STURM, Albert (red.): *Új Országgyűlési almanach 1887-1892. Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól* [Almanah parlamentar 1887-1892. Scurte date biografice ale membrilor Camerei Magnaților și Camerei Deputaților]. Budapesta 1888, p. 75-76

STURM, Albert (red.): *Országgyűlési almanach 1892-1897...* [Almanah parlamentar 1892-1897...]. Budapesta 1892, p. 82

STURM, Albert (red.): *Országgyűlési almanach 1897-1901...* [Almanah parlamentar 1897-1901...]. Budapesta 1897, p. 76-77

STURM, Albert (red.): *Országgyűlési almanach 1901-1906...* [Almanah parlamentar 1901-1906...]. Budapesta, 1901, p. 55, 235

SZENTKLÁRAY, Eugen: *Temesvár und seine Umgegend* [Timișoara și împrejurimile sale]. În: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Ungarn. Band II* [Monarhia austro-ungară în texte și imagini. Ungaria. Vol. II]. Viena 1891, p. 530

SZINNYEI, József: *Magyar írók élete és munkái* [Viața și opera scriitorilor maghiari]. Vol. II. Budapesta 1893, p. 242

TABAR, Hans: *Geschichte von Zerne. Heimatbuch der Schwestergemeinden Deutsch- und Serbisch-Zerne* [Istoria localității Crnja. Monografia comunelor surori Crnja Germană și Crnja Sârbă]. München 1973, p. 13-15, 21-23

TONJA, Walter: *Das Wappen der Grafen von Csekonic* [Blazonul conților de Csekonic]. În: *Heimatblatt Hatzfeld*, 7/2000, p. 46-49

VÉGVÁRY, Ferenc; ZIMMER, Ferenc (red.): *Sturm-féle Országgyűlési almanach 1910-1915. Rövid életrajzi adatok az országgyűlési tagjairól* [Almanah parlamentar 1910-1915. Scurte date biografice ale membrilor parlamentului]. Budapesta 1910, p. 58-59, 88

*** *Witwe Gräfin Johann Csekonics †* [Contesa Csekonics, văduva lui Ioan Csekonics †]. În: *Zsombolyaer Zeitung* (Jimbolia), anul 16, nr. 18 din 03.05.1903, p. 1